

CAROLINE
CRIADO PEREZ

*Būtina perskaityti kiekvienam ir kiekvieni –
nesvarbu, kuri jūsų lytis ar ką gyvenime veikiate.*

Įprastą žvilgsnį keičianti knyga.

Forbes

NEMATOMOS MOTERYS

DUOMENŲ SPRAGŲ NULEMTA
NELYGYBĖ ŠIANDIENOS PASAULYJE

baltos lankos

Caroline Criado Perez

Nematomos moterys

Duomenų spragų nulemta nelygybė
šiandienos pasaulyje

Iš anglų kalbos vertė Daiva Repečkaitė

baltos lankos

*Pasaulio, kaip uždaro savyje, vaizdavimas – vyrų darbas; jie jį aprašo žvelgdami iš savo pozicijų, kurias painioja su absoliučia tiesa.**

Simone de Beauvoir

* Simone de Beauvoir, *Antroji lytis*, vert. Violeta Tauragienė, Diana Bučiūtė, Vilnius: Pradai, 1996, p. 181 (čia ir toliau išnašose – vert. past.).

Pratarmė

Didžioji rašytinės istorijos dalis – tai milžiniška spraga duomenų visumoje. Nuo pat teorijų apie vyrus medžiotojus praeities metraštininkai maža vietas tepalikdavo moterų vaidmeniui kultūrinės ir biologinės žmonijos raidos procese. Štai vyrų gyvenimams patikėta atvaizduoti žmogiškumą bendrąja prasme. O jei galvosime apie kitos žmonijos pusės gyvenimus, dažniausiai išlikusių girdėsime tik spengiančią tylą.

Tos tylos pilna visur. Jos persmelkta visa mūsų kultūra. Kinas, naujienos, literatūra, mokslas, miestų planavimas, ekonomika. „Istorijos, kurias sekame sau apie praeitį, dabartį ir ateitį. Jos visos pažymėtos tuštumos, atkartojančios moters figūrą.“ Tai ir yra su lytimi susijusių duomenų spraga.

Su lytimi susijusių duomenų spraga randasi ne vien iš tylos. Tie nutylėjimai, spragos, turi savų pasekmių ir kasdien veikia moterų gyvenimus. Poveikis gali būti gana nežymus. Pavyzdžiui, kai tenka drebėti biure, kur kondicionieriaus palaikoma temperatūra nustatyta pagal vyrams palankią normą, arba kankintis bandant pasiekti viršutinę lentyną,

* Ištraukos vertimas iš: Ineta Krauls-Ward, „Skaitanti moteris: nuo „nepadorios“ laisvamanės iki šių dienų intelektualės“, *Tarp knygų*, 2021-04-28 (<https://www.bernardinai.lt/skaitanti-moteris-nuo-nepadorios-laisvamanes-iki-siu-dienu-intelektuales/>).

suprojektuotą pagal norminį vyro ūgį. Tai, žinoma, erzina. Be abejo, taip neteisinga.

Bet šie dalykai nekelia pavojaus gyvybei. Kas kita – patekti į avariją važiuojant automobiliu, kurio saugumo priemonės sukurtos neatsižvelgiant į moterų matmenis. Kas kita – kai tau nediagnozuojamas širdies infarktas, nes simptomai „netipiški“. Su tuo susiduriančios moterys, gyvenančios pasaulyje, sukurtame pagal duomenis, gautus tiriant vyrus, gali patirti mirtinas tokio gyvenimo pasekmes.

Kalbant apie su lytimi susijusių duomenų spragas, svarbu paminėti, kad jos paprastai randasi ne iš blogos valios, net nebūtinai tyčia. Priešingai: spragos kyla iš tūkstantmečius praktikuoto mąstymo ir veikia rodo *nepamąstymą*. Netgi dvigubą nepamąstymą: apie tai, kas vyrams savaime suprantama, moterys net neprabyła. Juk paprastai, sakydami ir sakydamos „žmogus“, turime galvoje vyrą.

Šis atradimas nenaujas. Ji išgarsino Simone de Beauvoir dar 1949-ųjų tekste: „Žmonija yra vyriška, ir vyras apibrėžia moterį ne kaip individualybę, bet kaip susijusią su juo būtybę; ji nelaikoma autonomiška. [...] Jis yra Subjektas, jis yra Absoliutas – ji yra Kita.“¹ Pasikeitė tik kontekstas, kuriame moterys vis dar išlieka tomis „Kitomis“. Naujasis kontekstas – duomenų pakerėtas ir nuo duomenų priklausomas pasaulis. Didžiųjų duomenų. Iš jų, pasitelkus Didžiuosius Kompiuterius, išgaunamos Didžiosios Tiesos ir Didieji Algoritmai. Tik kai mūsų didžiuosius duomenis gadina didžioji tyla, iš to išgaunama tiesa geriausiu atveju bus dalinė. O moterų atžvilgiu ji dažniau išvis neatitiks tikrovės. Kaip informatikoje mėgstama sakyti, „šlamštą įdėsi – šlamštą ir gausi“.

Šiame, naujame, kontekste kaip niekad būtina užpildyti pagal lytį suskirstytų duomenų spragą. Jau plinta dirbtinis intelektas, padedantis nustatyti medicininės diagnozes, peržvelgiantis gyvenimo aprašymus ir net atliekantis pokalbius su pretendентаis ir pretendentėmis įsidarbinti. Tačiau dirbtinis intelektas mokomas naudojant duomenų aibes, pačias pilnas spragas, o kadangi nuosavybės teisės dažnai saugo algoritmus kaip patentuotą programinę įrangą, negalime net iširti, ar apie tas spragas pamąstyta. Sprendžiant pagal sukauptą medžiagą – anaip tol.

Skaičiai, technologija, algoritmai – visa tai grindžia istoriją, pasakojamą „Nematomų moterų“. Tačiau jie apima tik pusę tos istorijos. „Duomenys“ tėra „informacijos“ sinonimas, o informacijos šaltinių gausu. Taip, viena iš informacijos rūšių laikoma statistika, bet tam tikros rūšies duomenimis lygiai taip pat laikoma žmonių patirtis. Taigi aš ketinu įrodyti, kad, kuriant visiems tinkamą pasaulį, į šį procesą reikia įtraukti moteris. Jei sprendimus, kurie mus visus veikia, priims vien baltaodžiai negalios neturintys vyrai (devyni iš dešimties jų – kilę iš JAV), taip irgi rasis duomenų spragų – lygiai kaip duomenų spragas kuria tendencija atliekant medicininius tyrimus nekaupiti informacijos apie moterų kūnus. Kaip parodysiu vėliau, negebėjimas įtraukti moterų perspektyvos veda prie vyrų privilegijavimo, kai bandoma apsimesti (dažnai ne iš blogos valios), kad viskas „neutralu lyčių atžvilgiu“. Štai ką turėjo galvoje de Beauvoir teigdama, kad vyrai savo perspektyvą vertina kaip visuotinę tiesą.

Vyrų pražiūrėtos, bet moterims aktualios problemos paplitusios įvairiose srityse; skaitydami ir skaitydamos toliau pastebėsite, kad nuolat kartojasi trys temos: moters kūnas,

neapmokamos rūpybos našta, krintanti moterims ant pečių, ir vyrų smurtavimas prieš moteris. Šių problemų reikšmingumą pabrėžia tai, kad jos apima iš esmės kiekvieną mūsų gyvenimų dalelę ir veikia mūsų patirtį visur kur – nuo viešojo transporto iki politikos, neaplenkdamos nei darboviečių, nei operacinių. Bet vyrai apie jas pamiršta, nes neturi moterų kūnų. Kaip netrukus įsitikinsime, jie nudirba vos menką dalelę neapmokamo darbo, daugiausia kliūvančio moterims. Be to, net patys susidurdami su vyrų smurtavimu jie patiria jį kitaip negu moterys. Į šiuos skirtumus nekreipiama dėmesio ir toliau gyvename taip, tarsi vyro kūnas ir vyrų turima gyvenimo patirtis būtų neutrali lyčių atžvilgiu. O tai – dar vieno tipo moterų diskriminacija.

Šioje knygoje terminą „lytis“ vartosiu tiek biologine (*sex*), tiek socialine (*gender*) reikšme. Biologine – rašydama apie biologines duotis, nulemiančias, ar individas yra vyras, ar moteris. XX ir XY. Socialine – turėdama galvoje reikšmes, kurias visuomenė suteikia šiai biologinei sandarai, t. y. kaip elgiamasi su moterimis, kai į jas žiūrima *kaip į* moteris. Viena iš šių „lyties“ reikšmių sukonstruota, bet tikros abi. Moterims jos reiškia tai, kad tenka keliauti per pasaulį, suręstą pagal duomenis, gautus tiriant vyrus.

Knygoje apie lytį kalbu tiek biologine, tiek socialine reikšmėmis, bet socialinė reikšmė labiau tinka kalbėti apie duomenų spragas, nes ne biologinė sandara lemia, kad nerenkama duomenų apie moteris. Tai lemia lyčių normos. Nurodydama tokiai daugybei moterų gyvenimų šitiek žalos darantį reiškinį, siekiu, kad būtų visiškai aišku, iš kur jis kyla: problema nėra moters kūnas, priešingai, nei sakoma toliau šioje knygoje cituojamais teiginiais. Problema – jam priskiriama socialinė reikšmė ir socialiai nulemtas negebėjimas jo aiškinti.

„Nematomos moterys“ – pasakojimas apie tai, ko nėra, ir dėl to kartais labai sunku jį pasakoti. Kalbant apie moteris, ne tik žioji bendra duomenų spraga (atsirandanti ir iš to, kad išvis nerenkame duomenų, ir iš to, kad, jei jau renkame, nesuskirstome jų pagal tyrimo dalyvių lytį), bet ir beveik nėra duomenų apie nebaltašias moteris, apie moteris su negalia ar apie darbininkų klasės moteris. Taip yra ne dėl to, kad tų duomenų tiesiog nerenkama, o dėl to, kad jie neatskiriami nuo duomenų apie vyrus; atskirtuosius vadintume „pagal tyrimo dalyvių lytį suskirstytais duomenimis“. Darbų – pradedant akademiniais ir baigiant kino kūrimu – pasiskirstymo statistikoje būna pateikiami duomenys, kiek dirba „moterų“ ir „etninių mažumų“ atstovų ar atstovių, bet moterų, priklausančių etninėms mažumoms, duomenys kiekvienoje didesnėje grupėje pasimeta. Kur tokių duomenų esama – juos pateikiu, bet tokių atvejų itin reta.

Ši knyga neturi į psichoanalizę orientuotų tikslų. Negaliu įsiskverbti į slapčiausias mintis tų, kurie ir kurios leidžia rasti duomenų spragas, taigi šioje knygoje neįmanoma ir neginčijamai įrodyti, kodėl vis dar egzistuoja duomenų spragos. Galiu tik pasiūlyti pažvelgti į tuos duomenis ir pakviesti jus, skaitytojas ir skaitytojai, įsigilinti į sukaupčius įrodymus. Lygiai taip pat manęs nedomina, ar tikrai vyrams palankesnės priemonės sukūrė užsislaptinę seksistai arba seksistės. Jų asmeninė motyvacija, su tam tikromis išlygomis, čia neaktuali. Svarbiau tendencija. Svarbiau tai, ar, turint tokio svarumo duomenų, dera daryti išvadą, kad su lytimi susijusių duomenų spraga tėra vienas didelis atsitiktinumas.

Toliau bandysiu pagrįsti, kad nėra. Įrodysiu, kad su lytimi susijusių duomenų spragos – tai tam tikro nepamąstymo,

pagal kurį žmonija įsivaizduojama kaip sudaryta beveik vien iš vyrų, priežastis ir pasekmė. Atskleisiu, kaip dažnai išnyra toks šališkumas ir kaip plačiai jis paplitęs, kaip jis iškraipo neva objektyvius duomenis, vis labiau valdančius mūsų gyvenimą. Parodysiu, kaip net šiame itin racionaliame pasaulyje, valdomame itin nešališkų superkompiuterių, moterys išlieka, de Beauvoir žodžiais tariant, „antrąja lytimi“ ir kaip pavojus būti nurašytoms kaip vyrų porūšiui – geriausiu atveju – yra tiek pat aktualus, kiek ir anksčiau.

Įvadas

Vyras pagal nutylėjimą

Žmonių visuomenes grindžia vyro kaip žmogaus bendrąja prasme vaizdinys. Jis senas ir iššaknijęs ne silpniau nei žmogaus evoliucijos teorijos. IV a. pr. m. e. Aristotelis jau postulavo vyrus esant žmogiškumo standartus, lyg tai būtų savaime suprantama. „Pirmas nukrypimas nuo rūšies – kai palikuonys tampa moterimis, o ne vyrais“, – rašė jis biologijos veikale „Apie gyvulių dauginimąsi“. (Vis dėlto pripažino, kad toks nukrypimas – „natūrali būtinybė“.)

Praėjo du tūkstančiai metų ir 1966 m. Čikagos universitetas surengė simpoziumą apie primityvias medžiotojų ir rinkėjų visuomenes. Renginys vadinosi „Žmogus medžiotojas“. Iš viso pasaulio padiskutuoti apie kertinį medžioklės vaidmenį žmogaus evoliucijoje ir raidoje susirinko daugiau kaip 75 socialiniai antropologai ir antropologės. Visi sutarė, kad vaidmuo gan kertinis¹. „Mus nuo beždžionių skirianti biologija, psichologija ir papročiai – viskas atsirado tik praeities medžiotojų dėka“, – skelbta viename iš straipsnių, pasirodžiusių konferencijos pranešimų pagrindu išleistame straipsnių rinkinyje. Viskas gerai, tik, anot feminisčių, laikantis šios teorijos kyla šokia tokia problemėlė – moterų evoliucija. Remiantis šia knyga, juk visiškai aišku, kad medžioklė – vyrų veikla. Tai jei jau „mūsų intelektas, pomėgiai, emocijos ir socialinio

gyvenimo pagrindai – viskas yra evoliucinė sėkmingo prisitaikymo medžioti pasekmė“, – ką tai sako apie moterų žmogiškumą? Jei žmonijos evoliuciją į priekį veda vyrai – ar moterys apskritai yra žmonės?

1975 m. pasirodė antropologės Sally Slocum esė „Moteris rinkėja“ – ji dabar laikoma jau klasikiniu tekstu. Juo minėta antropologė metė iššūkį „vyro medžiotojo“ viršenybei². Pasak jos, antropologai „ieško vyrų elgesio pavyzdžių ir daro prielaidą, kad šie viską paaiškina“. Tad ji uždavė keletą klausimų, kad nutrauktų tylą: „Ką veikdavo moterys, vyrams medžiojant?“ Atsakymas: rinkdavo gėrybes, nujunkydavo prieauglį, rūpindavosi vaikais „pailgėjusiu kūdikio priklausomybės būklės laikotarpiu“³, – visa tai reikalavo neką mažiau bendradarbiauti. Apie tai mąstydamą Slocum priešinosi „išvadai, kad žmogaus prisitaikymas prie aplinkos esą rėmėsi vyrų troškimu medžioti ir žudyti“, mat tokia teorija „perdėm išryškina agresiją, nors ši tėra vienas iš daugelio žmogaus gyvenimo veiksnių“.

Savo kritiką Slocum išsakė jau daugiau kaip prieš keturiasdešimt metų, bet evoliucijos teorija ir toliau išlieka šališka vyrų naudai. „Žmonės, pasak tyrėjų, išsivystę taip, kad instinktyviai linksta į mirtiną smurtą“, – skelbia 2016 m. laikraščio „Independent“ antraštė³. Straipsnyje aptariama mokslinė studija, pavadinta „Filogenetinės mirtino žmonių smurto šaknys“; joje teigiama, kad evoliucionuodami žmonės ėmė šešis kart dažniau žudyti savo gentainius, nei įprastai žinduoliams būdinga⁴.

Tai neabejotinai teisinga apskritai žvelgiant, bet tiesa ta, kad mirtį nešantis žmonių smurtas, nukreiptas prieš žmones, – neproporcingai vyriškas reikalas: Švedijoje atliktas 30 m. apimantis tyrimas parodė, kad devynias žmogžudystes iš

dešimties įvykdo vyrai⁵. Tą patį rodo kitų šalių statistika, įskaitant Australiją⁶, Jungtinę Karalystę (JK)⁷ ir Jungtines Amerikos Valstijas (JAV)⁸. 2013 m. atlikta Jungtinių Tautų (JT) apklausa apie žmogžudystes parodė, kad visame pasaulyje 96 proc.⁹ kaltininkų būna vyrai. Tai ar čia visi žmonės tokie kraugeriai, ar būtent vyrai? Ir jeigu moterys, apskritai paėmus, ne taip jau linksta žudyti – ką tai sako apie moterų „filogenetiką“?

Nuostata, kad omenyje turimi vyrai, jei nenurodyta kitaip, išsismelkusi į įvairiausių etnografinių tyrimų laukus. Pavyzdžiui, urvų tapyboje dažnai vaizduojami medžiojami gyvūnai, todėl tyrėjai ir tyrėjos remiasi prielaida, kad piešinių autoriai – medžiotojai vyrai. Tačiau nauja rankų išpaudų, rastų šalia piešinių Prancūzijos ir Ispanijos urvuose, analizė parodė, kad daugumą jų nutapė moterys¹⁰.

Nuostata, kad kalbama apie vyrus, jei nenurodyta kitaip, nesvetima ir tiriant žmonių kaulus. Atrodytų, žmonių skeletai objektyviai būna vyrų arba moterų, taigi kalbant apie skeletus neturėtų galioti vyro pagal nutylėjimą prielaida. Anaiptol. Skeletas iš X a., vikingų laikų, daugiau kaip šimtmetį buvo įvardijamas „kariu iš Birkos“ ir laikytas vyro skeletu, nors ir, kaip paaiškėjo, su moteriškais dubenkauliais, – vien dėl to, kad buvo palaidotas su visa ginkluote ir dviem paaukotais žirgais¹¹. Iš tokio kapo turinio nuspręsta, kad palaidotasis buvęs karys¹², o karys reiškė vyrą (daugybę moterų karių paminėjimų vikingų žodiniuose pasakojimuose archeologai nurašo „mitologiniams pagražinimams“¹³). Tačiau nors ginklai, pasirodo, užgožia dubenkaulius nustatant lytį, jie neužgožia DNR,

* Vietovė Švedijoje.

ir 2017 m. atlikus tyrimą patvirtinta, jog kaulai išties priklausė moteriai.

Tačiau tuo nesutarimai nesibaigė, tik truputį pasikeitė¹⁴. Kaulai galėjo susimaišyti, moters kūnas galėjo būti palaidotas su tais daiktais dėl kitų priežasčių. Mokslininkai skeptikai galbūt teisūs dėl abiejų dalykų (nors pačios atradėjos ir atradėjai, remdamiesi kapo turinio išdėstymu, jų teiginius atmeta). Tačiau iškalingas jau pats atsisakymas pripažinti atradimą, ypač turint galvoje, kad panašiomis aplinkybėmis vyrų skeletų priskyrimu kariams „taip smarkiai neabejojama“¹⁵. Archeologai, kasinėdami kapinynus, išties visada randa daugiau vyrų, o tai, kaip 1995 m. išleistos knygos skyriuje apie žmogaus lyties nustatymą pagal kaukolę ironiškai pažymi antropologas Phillipas Walkeris, „neatitinka mūsų žinių apie lyčių pasiskirstymą išlikusiose žmonių populiacijose“¹⁶. Jei jau žinome, kad vikingės turėjo nuosavybės teisių, galėjo paveldėti turtą ir tapti įtakingomis pirklėmis, ar tikrai taip sunku patikėti, kad jos galbūt dar ir kariavo¹⁷?

O juk tai – net ne vieninteliai atrasti karių moterų kaulai. „Keli kovose apibrozdinti moterų skeletai rasti Eurazijos stepėse, pradedant Bulgarija ir baigiant Mongolija“, – laikraštyje „Guardian“ rašo Natalie Haynes¹⁸. Bendruomenėse, tokiose kaip senovės skitų, kariavusiose raitomis ir naudojusiose lanqus bei strėles, kariai vyrai negalėjo pasigirti savaiminiu pranašumu. Ištyrus skeletų, rastų daugiau kaip tūkstantyje skitų pilkapių pradedant Ukraina ir baigiant Vidurio Azija, DNR, paaiškėjo, kad aktyviai kariavo iki 37 proc. skitų moterų ir merginų¹⁹.

Prielaidos, kad kalbama apie vyrus, jei neįrodyta kitaip, paplitimas mažiau stebina įsisąmoninus, kad ji išsiskynusi

viename iš visuomenės pamatų – pačioje kalboje. Slocum, kritikuodama antropologijos moksle gajų šališkumą vyrų nau-dai, išties pabrėžė, kad tas šališkumas pasireiškia „ne tik in-terpretuojant skurdžius duomenis, bet ir pačioje vartojamoje kalboje“. Žodis „žmogus“ vartojamas taip dviprasmiškai, kad neįmanoma nustatyti, kada turimi galvoje vyrai, o kada – visi žmonių kaip rūšies atstovai ir atstovės“. Dėl šios reikšmių samplaikos Slocum įtaria, kad „daugelio antropologų žodyne „žmogus“, neva reiškiantis visą žmonių padermę, yra tikslus žodžio „vyrai“ sinonimas“. Kaip netrukus pamatysime, apstu įrodymų, kad ji teisi.

Amerikiečių poetės ir visuomenininkės Muriel Rukeyser eilėraštyje „Mitas“ senas, aklas Edipas klausia Sfinkso: „Ko-dėl aš neatpažinau savo motinos?“ Sfinksas atsako, kad Edi-pas neteisingai atsakęs į klausimą (kas ryte vaikšto keturiomis kojomis, popiet – dviem, o vakare – trimis). „Tu atsakei, kad žmogus. Nepaminėjai moterų.“ Betgi, sako Edipas, kai sakai „žmogus“, „moterys irgi įeina. Visi žino.“

Tačiau Sfinksas teisus, o Edipas klysta. Sakydamos ir sakydami „žmogus“, neįtraukiame moterų, net jei iš principo „visi žino“. Pastarųjų keturiasdešimties metų įvairių kalbų tyrinėji-mai nuosekliai rodo, kad tai, kas vadinama „apibendrinamąja vyriškąja gimine“ (kai tokie žodžiai kaip „jis“ vartojami kaip neutralūs lyties atžvilgiu), nėra suprantama kaip visus įtrau-kiantis apibendrinimas²⁰. Dauguma tokios vartosenos atvejų suprantami kaip kalbėjimas apie vyrus.

Vartodamos ir vartodami apibendrinamąją vyriškąją giminę, žmonės labiau linksta prisiminti žymius vyrus nei

* Anglų kalba *man* gali reikšti ir žmogų, ir vyrą.

moteris²¹, laikyti, kad minimos profesijos atstovai daugiausia bus vyrai²², siūlyti vyrų kandidatūras į darbo vietas ar politines pareigybės²³. Kai konkursas į darbo vietą reklamuojamas vartojant apibendrinamąją vyriškąją giminę, moterys rečiau pretenduoja į tokias darbo vietas ir prasčiau pasirodo įdarbinimo pokalbiuose²⁴. Pažymėtina, kad apibendrinamoji vyriškoji giminė taip stipriai sukibusi su vyriškumu, kad net nustelbia išsakinijusius stereotipus, taigi tokios stereotipiškai moteriškos profesijos kaip „kosmetologas“ staiga ima atrodyti vyriškos²⁵. Taip iškraipomi netgi moksliniai tyrimai, atsiranda tam tikra su lytimi susijusių duomenų metaspraga: 2015 m. pasirodžiusiame straipsnyje, aptariančiame savarankiškai pildomų klausimynų šališkumą psichologijos tyrimuose, atskleista, kad apibendrinamosios vyriškosios giminės vartojimas anketose veikia moterų atsakymus ir tuo iškraipo „testų įverčių reikšmes“²⁶. Autoriai priėjo prie išvados, kad tokia vartoseną „nerealistiškai įvaizdina skirtumus tarp vyrų ir moterų, kurie neišryškėtų lyties atžvilgiu neutraliame klausimyne ar to paties klausimyno versijose, parašytose kalbomis, kuriose vartojamos natūralios gramatinės giminės kategorijos“.

Kad ir kiek dešimtmečiais rinktos medžiagos liudytu, jog apibendrinamoji vyriškoji giminė neturi nieko bendro su aiškumu, oficiali daugelio šalių kalbos politika ir toliau laikosi iškibusi įsitikinimo, kad šis pasirinkimas tėra formalumas ir jį reikia išlaikyti dėl... aiškumo. Dar 2017 m. Prancūzų akademija, įtakingiausia prancūzų kalbos vartojimą reguliuojanti įstaiga Prancūzijoje, svaidėsi žaibais dėl „nuo normos nukrypstančio „įtraukiojo rašymo““, nes apibendrinamosios vyriškosios giminės vengimas neva „kelia mirtiną pavojų prancūzų kalbai“. Tokių ginčų kilo ir kitose šalyse, įskaitant Ispaniją²⁷ ir Izraelį²⁸.